

AGNIESZKA JAREMEK

JEZIORKO, ST. I, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2009

(PL. 111)

Zespół osadniczy w Jeziorku (AZP 20-72/1), gm. Ryn, znajduje się w zachodniej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, w odległości około 3 km na północny zachód od drogi Ryn – Giżycko. Wzgórze morenowe, na którym jest zlokalizowany, to forma naturalnie obronna, wyizolowana z dna doliny polodowcowej, o średnim nachyleniu zboczy w przedziale od 34 do 37 stopni i maksymalnej wysokości 182 m n.p.m. (KIEŁCZEWSKA 1952: 201–206). Grodzisko, zarejestrowane w XVII wieku, uznawane jest za jedno z najważniejszych osiedli obronnych kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (KKZB) oraz ważny punkt na mapie osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Jest to jedno z najlepiej rozpoznanych wykopaliskowo stanowisk centralnej części Pojezierza Mazurskiego (ANTONIEWICZ 1964; JAREMEK 2009 – w obu pracach wcześniejsza literatura). W skład zespołu osadniczego w Jeziorku wchodzi: tzw. grodzisko, obejmujące najwyższą część wzgórza, posiadające niewielki majdan zabezpieczony wałami ziemnymi z konstrukcją drewnianą i kamienną, osada I, zlokalizowana na rozległym wypłaszczeniu po wschodniej stronie wzniesienia, oraz osada II, położona najniżej, na cyplu od strony południowej. Wszystkie trzy części zespołu wykorzystywano zarówno we wczesnej epoce żelaza, jak i we wczesnym średniowieczu, jednak w zdecydowanie większym stopniu obszar stanowiska użytkowała ludność KKZB i to tej jednostce kulturowej przyporządkowano większość zabytków, obiektów oraz nawarstwień. Z uwagi na zakres prac i dostępność terenu najwięcej danych archeologicznych pochodzi z badań osady I. W wyniku wcześniejszych badań udało się zarejestrować w pełni przebieg i strukturę czterech nawarstwień oraz związanych z nimi obiektów, będących śladem kolejnych faz użytkowania tej części zespołu osadniczego.

W okresie od 24 czerwca do 16 sierpnia 2009 r. kontynuowano prace wykopaliskowe w obrębie osady nr I. Badania, którymi kierowały mgr A. Jaremek i mgr M. Nowakowska z Instytutu Archeologii UW, były finansowane przez tę instytucję. Z uwagi na silnie zaawansowaną erozję wschodniego zbocza wzniesienia grodziskowego prace skoncentrowano na obszarze bezpośrednio przylegającym do jego pierwotnej podstawy, na styku z osadą I (Ryc. 1:1). Wyniki badań potwierdziły dotychczasowe ustalenia nt. chronologii i struktury osadniczej tego stanowiska, dostarczyły również kilku nowych, interesujących odkryć. W obrębie starszego poziomu osadniczego KKZB natrafiono na skupisko kilkunastu sopli brązowych, dwa fragmenty form odlewniczych (Ryc. 1:10), siedem fragmentów nieokreślonych ozdób brązowych oraz dwa paciorki wykonane z taśmy brązowej (Ryc. 1:12,13). Zabytki zalegały w obrębie nawarstwienia kulturowego, na powierzchni około 4 m². Są to pierwsze w Jeziorku, zarejestrowane w takim kontekście, zabytki przemawiające za istnieniem lokalnej produkcji brązowniczej. Z poprzednich sezonów pochodzi sześć innych fragmentów form odlewniczych, odkrytych w różnych częściach osady. Wszystkie wykonane z gliny zawierającej niewielką domieszkę drobnoziarnistego piasku; ich długość wynosi od 4,5 do 6 cm, a przekrój poprzeczny ma kształt półkola. Niewielkie rozmiary zabytków pozwalają przypuszczać, że pochodzą z form jednokanałowych, służących do wyrobu ozdób o pierścieniowatych kształtach. Najbliższych materiałów porównawczych dostarczyło osiedle obronne w Tarławkach, skąd znanych jest ponad 300 przedmiotów związanych z odlewnictwem brązu. Większość z nich, analogicznie do znalezisk z Jeziorka, to niewielkie ułamki form glinianych do wyrobu – techniką „na wosk tracony” – bransolet i naszyjników. Dzięki lepiej zachowanym okazom wiadomo, że formy w przekroju poprzecznym miały kształt litery D, pozbawione były negatywów ornamentów i służyły do produkcji przedmiotów otwartych i zamkniętych (WALUŚ 1979: 221; PUROWSKI 2008: 352–353). Czas funkcjonowania warsztatów odlewniczych w Tarławkach określono na podstawie analizy materiałów ceramicznych, na okres halszacki D (WALUŚ 1982: 247). Dotychczasowa analiza materiałów zabytkowych i relacji stratygraficznych, związanych ze starszą fazą osadniczą

nych ozdób brązowych oraz dwa paciorki wykonane z taśmy brązowej (Ryc. 1:12,13). Zabytki zalegały w obrębie nawarstwienia kulturowego, na powierzchni około 4 m². Są to pierwsze w Jeziorku, zarejestrowane w takim kontekście, zabytki przemawiające za istnieniem lokalnej produkcji brązowniczej. Z poprzednich sezonów pochodzi sześć innych fragmentów form odlewniczych, odkrytych w różnych częściach osady. Wszystkie wykonane z gliny zawierającej niewielką domieszkę drobnoziarnistego piasku; ich długość wynosi od 4,5 do 6 cm, a przekrój poprzeczny ma kształt półkola. Niewielkie rozmiary zabytków pozwalają przypuszczać, że pochodzą z form jednokanałowych, służących do wyrobu ozdób o pierścieniowatych kształtach. Najbliższych materiałów porównawczych dostarczyło osiedle obronne w Tarławkach, skąd znanych jest ponad 300 przedmiotów związanych z odlewnictwem brązu. Większość z nich, analogicznie do znalezisk z Jeziorka, to niewielkie ułamki form glinianych do wyrobu – techniką „na wosk tracony” – bransolet i naszyjników. Dzięki lepiej zachowanym okazom wiadomo, że formy w przekroju poprzecznym miały kształt litery D, pozbawione były negatywów ornamentów i służyły do produkcji przedmiotów otwartych i zamkniętych (WALUŚ 1979: 221; PUROWSKI 2008: 352–353). Czas funkcjonowania warsztatów odlewniczych w Tarławkach określono na podstawie analizy materiałów ceramicznych, na okres halszacki D (WALUŚ 1982: 247). Dotychczasowa analiza materiałów zabytkowych i relacji stratygraficznych, związanych ze starszą fazą osadniczą

KKZB w Jeziorku, pozwalają datować jej początek na drugie stadium rozwojowe I fazy tej kultury wg. Ł. Okulicz, czyli na schyłek okresu Ha D (JAREMEK 2009: 108–109). Odkryte w sezonie 2009 ślady metalurgii brązowniczej umacniają podstawy datowania najstarszego poziomu osadniczego i wpisują osadę w Jeziorku na listę rozproszonych po całej południowo-wschodniej strefie nadbałtyckiej stanowisk (m.in. Stary Dzierżoń, Rybno, Szurpiły, Mołtajny), które dostarczyły zabytków świadczących o tego rodzaju lokalnej wytwórczości, datowanych od okresu Ha D (HOFFMAN 2000: 177). W obrębie młodszego poziomu osadniczego KKZB znaleziono m.in. żelazną szpilę z rozklepaną i zwiniętą w uszko główką (**Ryc. 1:8**) oraz brązowy pierścienek spiralny (**Ryc. 1:9**). Szpila jest dziewiątym, kompletnie zachowanym egzemplarzem tego rodzaju ozdoby z omawianej osady. Duża liczba tych zabytków potwierdza wcześniejsze przypuszczenia o ich lokalnej produkcji, zapewne w wyniku oddziaływań kultury pomorskiej i jastorfskiej (JAREMEK 2009). Natomiast pierścienki spiralne z drutu występują głównie w kurhanowych grobach Półwyspu Sambijskiego i Równiny Pruskiej, datowanych m.in. przez obecność dwustożkowatych naczyń z wielodziel-

nymi uchami na schyłek II i początek III fazy wg M. Hoffmanna (2000: 164). W oparciu o aktualny stan badań nad chronologią KKZB z obszaru centralnej części Pojezierza Mazurskiego, początek funkcjonowania schyłkowej fazy osady nr I w Jeziorku należy umiejscowić w przedziale od wczesnego stadium fazy III (IIIA), synchronizowanego ze środkowoeuropejskim Lt B–C₂, do początków późnego stadium fazy III (IIIB), synchronizowanego z fazą A₂ młodszego okresu przedrzymskiego (GŁADKI 2007: 29). W materiale z osady w Jeziorku wyznacznikami fazy IIIA są: paciorek z niebieskiego szkła i białą falistą wkładką oraz naczynia baniaste z gładzoną, stożkową szyją i wysoko umieszczonym, chropowaconym brzuścem. Natomiast wyznaczniki fazy IIIB to szpile żelazne, naczynia dwustożkowe oraz naczynie z dwudzielnym uchem (JAREMEK 2009: 107–114).

Mgr Agnieszka Jaremek
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
agnieszka@past.com.pl

Literatura

ANTONIEWICZ, J.

1964 *Osiedla obronne okresu wczesnożelaznego w Prusach*, „Światowit” XXV, 5–211.

GŁADKI, M.

2007 *Chronologia schyłkowej fazy wczesnej epoki żelaza w mikroregionie Jez. Salet w świetle badań na stanowisku II w Wyszemborku, gm. Mrągowo, woj. warmińsko-mazurskie*, (w:) A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji, Warszawa, 26–27 marca 2003*, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, 25–31.

HOFFMANN, M.

2000 *Kultura i osadnictwo południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.*, Olsztyn.

JAREMEK, A.

2009 *The new sources to studies over late phases of West Balt Barrow culture according to selected objects from settlement nr 1 in Jeziorko, Ryn district*, Światowit Supplement Series B: Barbaricum 8, Warszawa, 107–114.

KIEŁCZEWSKA-ZALESKA, M.

1952 *Położenie geograficzne grodziska w Jeziorku, pow. Giżycko*, „Materiały Wczesnośredniowieczne” 2, 201–206.

PUROWSKI, T.

2008 *Wyniki badań wykopaliskowych osady obronnej w Tarławkach, pow. węgorzewski*, „Wiadomości Archeologiczne” LX, 332–360.

WALUŚ, A.

1979 *Wytwórczość metalurgiczna kultury pomorskiej a kultury kurhanów zachodniobałtyjskich*, (w:) T. Malinowski (red.), *Problemy kultury pomorskiej*, Koszalin, 219–227.

1982 *Dwa warsztaty odlewnictwa brązu z osiedla obronnego kultury kurhanów zachodniobałtyjskich w Tarławkach, woj. suwalskie*, „Pamiętnik Muzeum Miedzi” 1, 243–248.

AGNIESZKA JAREMEK

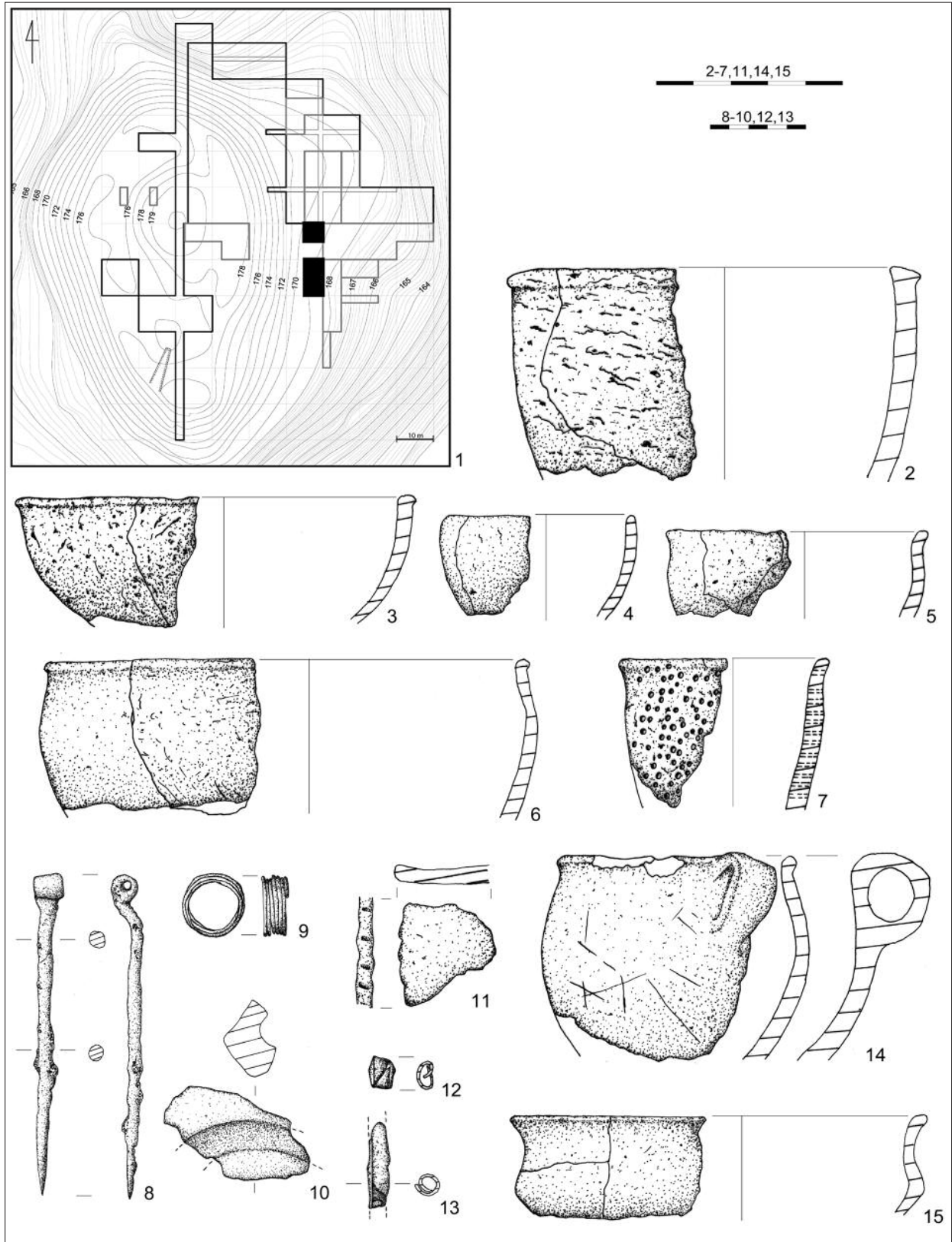
JEZIORKO, SITE I, THE WARMIŃSKO-MAZURSKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2009

The settlement complex in Jeziorko is located in the western part of Masurian Lake District, around 3 km north-west from the main road between the towns of Ryn and Giżycko. The site has been widely known since the 17th c. and presumed as one of the most important hillforts of the Early Iron Age and the Middle Ages. The current state of research allows us to qualify it as one of the best examined archaeological sites in central parts of Masurian Lake District. The discussed settlement consists of three main parts. The top of the hill surrounded by ramparts appears to be a main defensive area. On the eastern side, Settlement I covers the characteristic lower part of the hill and it extends to the south where Settlement II is situated. During the 2009 season Settlement I was excavated.

Within documented deposits the most interesting finds have been discovered in layers dated back to the early

stages of the Early Iron Age. The most characteristic seem to be over a dozen of bronze ornament manufacturing remains together with casting moulds suggesting the existence of a local jewellery workshop. Equally important finds have been recorded within the structures from later phases of the Early Iron Age. Among them we can distinguish various pottery remains, a bronze spiral ring and iron pins considered to be the traces of influences of the neighbouring Pomeranian and Jastorf Cultures.

According to presented research results it can be concluded that the site played a key role in cultural development of the West Balt Barrow Culture in Masurian Lake District being on the one hand one of the largest settlements and on the other hand the trade and production centre.

Ryc. 1. Jeziorko, stan. I. 1 – plan wysokościowy stanowiska z oznaczeniem wykopów badawczych (zasięg prac w roku 2009 oznaczony kolorem czarnym); 2–15 – wybór zabytków (2–7, 10, 11, 14, 15 – glina; 8 – żelazo; 9, 12, 13 – brąz) (rys. A. Jaremek).

Fig. 1. Jeziorko, Site I. 1 – topographic plan of the site with marked excavation trenches (scope of works in 2009 is marked in black); 2–15 – selection of finds (2–7, 10, 11, 14, 15 – clay; 8 – iron; 9, 12 and 13 – bronze).